STATUL ÎN DISCURSUL PARLAMENTAR ROMÂNESC: CONCEPTUALIZĂRI METAFORICE

LILIANA HOINĂRESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române
București

1. Introducere

Analiza pe care o propunem în acest articol este centrată pe istoria conceptului de *stat*, în linia intelectuală fondată de Reinhart Koselleck[1]. Vom urmări să punem în evidență sensurile particulare ale conceptului, ilustrate în cadrul discursului parlamentar românesc în perioada 1866-1938. Dintre diversele axe de reprezentare discursivă a conceptului, ne vom opri la cele metaforice, reprezentările definiționale (normative, ideologizante sau argumentative) fiind discutate numai în măsura în care interferează cu cele dintâi. Pornim de la teoria metaforei cognitive sau a metaforei conceptuale, potrivit căreia metafora nu este o simplă problemă de limbaj figurat, ci o expresie a proceselor cognitive (Lakoff și Johnson: 1985 13-16; Lakoff 1993: 203). Mintea umană încearcă să reprezinte noțiunile abstracte prin raportarea la termenii experienței primare, și astfel metaforizarea devine un mecanism fundamental de gândire. Expresia poetică, figurată a metaforei reprezintă numai un caz particular al acestui mecanism cognitiv general (Lakoff 1993: 203). În cele ce urmează, vom încerca să comentăm câteva exemple în care conceptul de *stat* este reprezentat metaforic, să indicăm originea acestor reprezentări și reflexul ideologic pe care îl dezvăluie în cadrul oratoriei parlamentare românești.

2. Istoria conceptului

Reflecția asupra statului ca formă de organizare politică este foarte veche, urcând în filosofia europeană până la Platon (*Omul politic*, *Republica*) sau Aristotel (*Politica*)[2].

[1] „The primary interest of Begriffsgeschichte is its capacity to analyze the full range, the discrepant usages of the central concepts specific to a given period or social stratum. Any lexicon of this subject must be alphabetical in order to leave open the question of whether, considered diachronically, a concept has or has not been transformed. In the context of seventeenth-century Germany, *status in* Latin meant both 'estate, order' (Stand) and 'state' (Staat). In the nineteenth century, Stand was placed in a position subordinate to the state, or even, in some contexts, made into the opposite of the state. Any thematic (rather than alphabetical) arrangement of concepts would distort the diachronic transformation of these concepts." (Koselleck 1996: 65-66). Pentru o perspectivă mai largă, vezi și Koselleck (2009).

[2] În acest studiu, vom lua în considerație statul ca formă politică. Opoziția public / privat și extensiile noțiunii spre societatea civilă nu vor fi atinse decât colateral.

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

Preocuparea filosofilor este legată de ideea de dreptate și bine în sfera individuală și în cea publică și găsirea celei mai bune forme de guvernare care să transpună în viața societății aceste aspirații morale.

În istoria ideilor, noțiunea modernă de *stat* este un construct teoretic desemnând diversele ipostaze concrete de manifestare instituțională a puterii politice în limitele unui anumit teritoriu. Conceptul de *stat* ca atare nu era cunoscut anticilor, aceştia vorbind despre treburile publice (cf. gr. *koinonia politike*, lat. *res publica*) în anumite regimuri (democrație, despotism, tiranie). Accepțiunea modernă a termenului *stat* (it. *stato*, fr. *État*, engl. *State*, germ. *Staat* < lat. *status* „stare", „condiție", „ordine") apare în Europa occidentală între secolele al XIV-lea și al XVI-lea și este explicată de unii specialiști prin sintagma *status rei publicae*, utilizată de Cicero și preluată de filosofii renascentiști, care supun discuției critice fundamentul divin și ordinea socială (Macchiavelli vorbește în *Principele* de *stato* în sensul modern al termenului). Filosofia politică dintre secolele al XVII-lea și al XVIII-lea va fixa termenul și va prefigura concepția etatistă modernă, prin operele lui Thomas Hobbes (reprezentant al școlii empiriste) și apoi ale filosofilor iluminiști precum John Locke (fondator al liberalismului politic), Jean-Jacques Rousseau sau Montesquieu[1]. În mod remarcabil, Dimitrie Cantemir, care era în legătură cu mediile filosofice raționaliste, introduce cuvântul în limba română, în *Istoria ieroglifică* (cf. *DLR*, Litera S_5, 1994). Totuși, cum opera sa nu a fost publicată decât mult mai târziu, termenul *stat* va intra efectiv în vocabularul politic românesc abia în secolul al XIX-lea.

O etapă importantă în înțelegerea și definirea *statului* o constituie apariția conceptului sociologic de *națiune*, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, concept care cunoaște în epoca romantică o expresie cultural-ideologică, pentru a intra apoi decisiv în domeniul politic. Națiunea tinde să fie identificată cu Statul, în sintagma Statul-națiune, o unitate teritorială fiind suprapusă unei unități culturale și etnice[2]. Hegel[3] este unul dintre marii ideologi ai statului național modern, teoria sa etatistă fiind foarte influentă în formarea ideologiilor din secolul trecut (adesea cu tentă totalitaristă). Ideologia de secol XIX este una naționalistă, acest termen neavând atunci conotații peiorative. Accentul pus pe caracterul național era unul corect politic, deși potențialul afectiv al termenului era ca și astăzi exploatat în scop persuasiv.

Discursul parlamentar românesc, constituit la mijlocul secolului al XIX-lea, va reflecta, pe de o parte, procesul de conceptualizare și de vulgarizare a *statului*, ca termen modern, nou intrat în imaginarul social românesc[4], și, pe de altă parte, asocierea lui strânsă cu alte noțiuni moderne, precum „națiunea", „patria" și „poporul", în acord cu ideologiile dominante și cu interesele politice ale epocii[5].

---

[1] Pentru această secțiune privind istoria conceptului, am consultat Abélès (2005), Colas (1997), Lescuyer (2001).

[2] Pentru o expunere detaliată, vezi Schulze (2003).

[3] Vezi Theillier (2012): „Pour Hegel l'État est la plus haute réalisation de l'idée divine sur terre et le principal moyen utilisé par l'Absolu pour se manifester dans l'histoire. Il est la forme suprême de l'existence sociale et le produit final de l'évolution de l'humanité. En effet, l'État hégélien n'est pas un simple pouvoir institutionnel, c'est une réalité spirituelle. Pour Hegel, l'Esprit s'incarne dans l'État, rejoignant ainsi l'idée du «Léviathan» de Hobbes, qui identifie le divin et l'État. «Il faut donc vénérer l'État comme un être divin-terrestre», écrit-il dans Les principes de la philosophie du droit" [*Principes de la philosophie du droit*, § 272, add.] http://www.quebecoislibre.org/12/120415-4.html

[4] Pentru o definire a noțiunii de imaginar, vezi Boia (1998).

[5] În secolul al XIX-lea, națiunea-stat devine paradigma dominantă de legitimare politică și socială. Vezi Leonhard (2006).

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

3. Conceptualizări metaforice

Cea mai veche conceptualizare doctrinară a statului, în *Republica* lui Platon, are la bază analogia dintre societate şi individ, mai precis dintre sufletul individual şi cel colectiv. Reprezentarea metaforică a cetății ideale în dialogul lui Platon instituie o relație între organismul biologic şi cel social. Ideea de dreptate socială este una filtrată funcțional: câtă vreme într-un organism fiecare organ îşi îndeplineşte precis funcția, există o stare de bine la nivelul fiecărei unități în parte şi la nivelul structurii de ansamblu (cf. Platon 444b-e). Etica intrinsecă a unei societăți presupune un principiu al *oikeiopragiei*[1], potrivit căruia fiecare individ trebuie să practice activitatea care corespunde înclinațiilor lui naturale. Perturbarea acestui mecanism elementar (un meşteşugar, de pildă, destinat unei meserii pur tehnice, manuale, ajunge să fie în fruntea cetății, în locul preotului sau al învățatului) duce la injustiție socială, dar şi individuală, sufletul neputând cunoaşte fericirea decât atunci când ocupă locul care i-a fost (pre)destinat. Reprezentarea lui Platon, ce sintetizează o viziune mistico-religioasă din Antichitate, a cărei sursă principală este pitagorismul, a trecut prin neoplatonism în sistemele teologice creştine[2] şi a influențat profund, deşi uneori latent, ideologia etatistă. Gânditori precum Rousseau, Adam Smith sau Hegel au preluat metafora societății ca organism şi au revalorizat-o în cadrul sistemelor lor filosofice[3]; proiecția metaforică a societății ca organism cunoaşte un reviriment puternic odată cu evoluționismul social al lui Auguste Compte sau Herbert Spencer[4], care a stat la baza abordărilor sociologice moderne. Să amintim şi că teza evoluției ciclice a culturilor, susținută de Oswald Spengler la începutul secolului al XX-lea, concepe statul, de asemenea, organic, ca o ființă ce îşi modifică inexorabil fizionomia[5].

Originea acestor reprezentări om-societate trebuie căutată însă dincolo de expresiile lor teoretice. Oricât de vechi, sistemele filosofice şi religioase nu fac decât să sintetizeze doctrinar un model antropomorfic de reprezentare a societății, care pare a sta la baza imaginarului colectiv în majoritatea culturilor. Simbolismul analogic se reflectă în limbă, în metaforele convenționalizate care asociază funcțiile de conducere cu *capul*, lucrătorii cu *mâinile*, disfuncțiile sociale cu *boala*. Nu este vorba de o unitate lingvistică sau de împrumuturi conceptuale, ci, aşa cum am spus mai sus, de un mod de reprezentare analogică a realității, antropologic determinat[6]. Altfel spus, corespondența între organismul individual şi cel colectiv s-a fixat încă din preistorie într-o imagine ahetipală, a cărei explicare ține deopotrivă de antropologie[7] şi cognitivism.

---

[1] Pentru o interpretare pe larg a acestui concept în cadrul filosofiei politice a lui Platon, vezi Cornea (1986: 47-53).

[2] Pentru o prezentare a conceptualizării statului drept corp politic în literatura teologică a Evului Mediu, vezi Sălăvăstru (2012).

[3] Este de consemnat, prin influența considerabilă pe care a avut-o, şi expresia materialist-istorică a relației om-societate din filosofia marxistă.

[4] Ne referim în special la funcționalismului structural, printre promotorii căruia se numără, de asemenea, Émile Durkheim.

[5] „Dans le monde réel il n'existe point d'États bâtis sur idéals, mais seulement des États *organiques* qui ne sont rien d'autre que des peuples vivant en forme" (Spengler 1976: 338, în italic în original).

[6] Pentru conceptualizarea metaforică a grupurilor sociale sau a națiunilor ca (părți ale unui) organism uman în discursul politic actual, vezi Charteris-Black (2004: 105).

[7] Vezi, de pildă, Mircea Eliade (1980 : 50): „Toujours à l'aide de l'histoire des religions, l'homme moderne pourrait retrouver le symbolisme de son corps, qui est un anthropo-cosmos. [...] En reprenant conscience de son propre symbolisme anthropo-cosmique – qui n'est qu'une variante du symbolisme

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

Și în discursul politic românesc, metafora corporalității este una dintre cele mai stabile, mai convenționale conceptualizări ale statului. Reprezentările antropomorfizante se reflectă discursiv nu numai la nivelul selecției predicatelor: *statul ia, vinde, adoptă*, indicând un grad înalt de lexicalizare și, implicit, de convenționalizare, ci și la un nivel figurativ superior, statul, ca instituție, fiind asociat cu posturi și ipostaze concrete, specific umane:

(1) *Acele persoane cari s'au cam lăcomit și au luat asemenea terenuri vaste în asemenea condițiuni, depărtând poate pe micii proprietari, cari ar fi venit acolo să concureze, nu sunt astăzi în condițiune să plătească anuitatea; e grea sau e ușoară aceasta, nu o discut acum; dar* ***Statul stă cu brațele încrucișate*** *față cu o enormă întindere de pământ pe care o dețin unii fără să plătească nimic,* ***și Statul nu poate nici să-l reia, spre a-l vinde altuia, nici să adopte o măsură oarecare*** *contra, acelora deținători de pământ, cari nu plătesc.* (Lahovari, p. 125)

În secolul al XIX-lea, „un stat tânăr" este sintagma cel mai des folosită cu referire la statul român; formula metaforică identifică statul cu un organism viu, care trece prin toate stadiile de dezvoltare. Statul român, definit instituțional *ca monarhie constituțională* sau *parlamentară*, este abia la începuturile sale, de aceea oratorii îndeamnă în general la răbdare și îngăduință. În parcurgerea corpusului, putem surprinde trecerea de la un didacticism asumat și adesea naiv privind înțelegerea statului modern, la luări de poziție nuanțate și subtile, ideologizate. De exemplu, în discursul de mai jos, susținut de Titu Maiorescu, referirile eufemistice la tinerețea statului român sunt în esență legate de neînțelegerea regulilor de funcționare a unui stat modern și a răspunderii instituționale care revine oamenilor politici.

(2) *Ni se tot spune că suntem un* ***stat tânăr, abia trezit la viață în renașterea noastră națională.*** *Apoi dacă suntem un* ***stat tânăr****, atunci cei care vin cu mai multă pricepere, cu mai multe cunoștințe și vor să fie conducători politici și oratori în întrunirile publice, au în țara noastră o mai mare datorie și răspundere decât în alte țări cu civilizațiune mai veche. La noi a te prezenta în public este un fel de* ***apostolat****; la noi ai și răspunderea moravurilor politice. Tu n-ai dreptul să spui unei* ***țări tinere*** *cum este a noastră „la budget băeți!", tu trebuie să încălzești cugetul oamenilor cu idei mai înalte*. (Aplauze entuziaste) (Maiorescu, vol. IV, p. 871)

Sintagma un *stat tânăr*, consensuală, căreia i se dădea, în general, un sens temporal, este echivalată depreciativ cu o lipsă de maturitate politică și de disciplină administrativă. Dacă statul este tânăr, politicienii trebuie să dea dovadă cu atât mai mult de responsabilitate, pentru instituirea unei ordini morale și instituționale. Se remarcă în acest context interferența reprezentărilor religioase cu cele laice, raționaliste, atunci când oratorul invocă o *renaștere* națională și pretinde conducătorilor o lucrare de *apostolat*, implicând ideea de sacrificiu, spiritualitate, dezinteres material în construcția statului modern. Analogia între ordinea divină și ordinea statală este pur ideologică în secolul al XIX-lea, direct extrasă din filosofia politică hegeliană, foarte influentă în formarea curentelor politice din ultimele două secole (cf. Theillier 2012).

---

archaïque – l'homme moderne obtiendra une nouvelle dimension existentielle, totalement ignorée par l'existentialisme et historicisme actuel: c'est un mode d'être authentique et majeur, qui le defend du nihilisme et du relativisme historiciste sans pour cela le soustraire à l'histoire. Car, l'histoire elle-même pourrait un jour trouver son véritable sens: celui d'épiphanie d'une condition humaine glorieuse et absolue".

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

În exemplul (3), statul român este caracterizat drept *slab*, atributul făcând referire la stat ca forță politică și militară în context extern; ideea de națiune (privită în sens absolut) îi conferă legitimitatea de a pretinde protejarea identității culturale a tuturor cetățenilor săi. În secvența a doua, oratorul renunță la tonul abstract-sentențios, glisând strategic spre o conceptualizare metaforică. Poza sentimentalistă, romanțat trivială, pe care o ironizează Iorga prin „amorezul de inimă albastră", incriminează atitudinea pasivă și lipsită de forță a politicii românești în ce privește revendicarea unor drepturi legitime ale românilor din afara granițelor țării. Schimbarea registrului dinspre abstract spre concret și vulgaritatea metaforei asociază în plan conceptual noblețea națiunii și derizoriul acțiunii politice, într-o reprezentare dihotomică, emblematică pentru imaginarul politic românesc.

(3) *Când un **stat este slab** ca al nostru, când acest stat are dușmani în vecinii săi, când acești vecini dețin teritorii locuite de români, teritorii asupra căror românii au drepturi istorice, cari se rezolvă în situațiunea lor culturală de azi, ei bine, **statul acesta nu mai poate să facă pe amorezul de inimă albastră, zicând: dragostea mea este fără sfârșit**! [*Ilaritate*]. El trebuie să se uite în toate părțile și fiecăruia să-i dea în măsura în care i se dă.* (Iorga, p. 219)

În discursul parlamentar românesc, putem surprinde modul în care concepția tradițională, ierarhică și puternic simbolică a statului a trebuit să coexiste cu o concepție modernă, egalitaristă, promovată o dată cu iluminismul și exprimată politic plenar în romantism. Grefarea ideologiilor moderne peste concepția tradiționalist analogică a dus la reprezentări hibride, adesea contradictorii, pe care oratorii nu le sesizează, în esență ideea de stat ca organism, pe linie platonică, în care fiecare individ este plasat de o elită pe o anumită poziție socială, potrivit aptitudinilor sale înnăscute, nefiind compatibilă cu teoriile egalitariste, bazate pe liberul arbitru și pe libertatea subiectivă a individului de a-și alege singur locul în societate:

(4) *Mai jos Hardenberg recomandă pentru organizațiunea din lăuntru cea mai mare libertate și egalitate de drepturi între membrii statului, regulate dupe principiul înțelept al unui **stat monarhic**, și fiecare post de stat, fără escepțiune, să nu se mai păstreze cutăria sau cutăria clase, să se deschiză numai **meritului din orice clasă**.* (Kogălniceanu, vol. III, p. 221)

Un conservator, precum Petre Carp, este mai puțin sensibil la retorica egalitaristă a liberalilor, încercând să restituie într-un spirit deopotrivă realist și tradiționalist, sensul ierahiilor într-o societate și să sublinieze dreptul legitim al clasei educate (nu al poporului) de a lua decizii într-un stat:

(5) *Având aceste păreri, d-lor, înțelegeți prea bine că **nu mă pot eu supune așa-pretinsului curent național**. Eu admit instinctul la o națiune, admit ca ea să simță că e un rău, precum fiecare om când e bolnav simte că-l doare, dar nu admit ca bolnavul să zică el: iată doctoria ce trebuie să-mi dea doctorul (*Murmure prelungite*). Există un rău în țară, un rău economic, un rău social: atâta e dator curentul să ne arate, iar mijloacele suntem noi datori să le arătăm. **Noi însă în loc de a lumina pe popor, când venim și primim inspirațiuni de la dânsul, în multe cestiuni nu facem decât a prostitua inteligența pe care Dumnezeu a binevoit să ne-o dea. Și aceia cari se cred că au primit o cultură mai înaltă, aceia au datoria sacră de a veni, când poporul e rătăcit, să-i zică: nu merg după tine; tu ai***

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

facultatea de a simți răul, leacul rămâne la mine să-l indic, iar datoria ta este să-l urmezi (Murmure). (Carp, p. 98)

După răscoala țărănească din 1907, Nicolae Iorga denunță și el separarea netă între clasa conducătoare, identificată cu statul, și clasa țăranilor. Viziunea asupra statului este una paternalistă, statul trebuind să se implice în educarea păturilor inferioare.

(6) *Vedeți, d-lor, este așa de mare puterea păturii suprapuse, care se razimă pe bogăție [...], este așa de mare deosebirea între plutocrația de sus și între nenorocitul de la țară, încât* ***acest nenorocit are dreptul, împotriva tuturor teoriilor de libertate, să fie ajutat și condus*** *ori, ca să întrebuințez un cuvânt mai puțin nobil [...],* ***el are dreptul de a fi dădăcit de acest stat român****, care s-a întemeiat pe munca lui și care numai prin munca lui mulțumită poate să fie susținut și mai departe.* (Iorga, p. 130-131)

Concepția ierarhică a statului este așadar foarte puternică la oamenii politici români în plină modernitate, când dominantă este retorica egalitaristă, a „drepturilor poporului"; interesele statului tind să se confunde în viziunea unor influenți oameni politici cu cele ale clasei bogate, educate, care, în schimb, are datoria de a asigura claselor de jos (în primul rând țărănimii) o educație minimală și condiții de muncă decente.

Reprezentarea organică a statului a căpătat încă din pragul Renașterii o expresie clinică. Ea se datorează în mai mică măsură doctrinei platonice de care am vorbit, cât teoriei medicale, a echilibrului celor patru umori, concepută de Hippocrate și dezvoltată de Galen. Teoria medicală a lui Galen, grefată pe filosofia naturii a lui Aristotel, a stat la baza concepției medicale a Evului Mediu și a trecut de aici în sistemele filosofico-politice (vezi Sălăvăstru 2012: 19). Potrivit acestei teorii, un organism este capabil să se vindece, conștientizând dezechilibrul și apoi restaurând armonia între diversele părți afectate. Observăm în exemplul (7) proiecția acestei conceptualizări medicale în sferă politică:

(7) *Dar toate aceste moduri procedă dela* ***concepțiunea modernă, care cere ca Statul să intervină pretutindeni unde un interes al Statului se manifestă*** *(*Aplauze*) (...) Un singur cuvânt ne-ar face să dăm înapoi: dacă cineva ar fi în stare să ne probeze că nu este interes al Statului ca să intervenim (aplauze). D-lor, dar* ***dacă fiecare Stat intervine acolo unde îl doare,*** *deasemenea* ***fiecare Stat intervine*** *în modul cel mai nemerit cu organizarea țărei și* ***cu răul pe care vrea să-l vindece***. (Brătianu, *D.*, p. 526-527)

În fragmentul de mai sus, *concepțiunea modernă* este legitimată contradictoriu nu ca întreprindere rațională, ci dimpotrivă printr-o o analogie simbolică, care asociază taumaturgic agentul și pacientul, și privește disfuncția organică (*boala*) în termeni morali (*răul*) (pentru această din urmă asociere, vezi și *supra*, exemplul 5).

O altă reprezentare, la fel de veche, este cea a statului ca edificiu. Metafora construcției, a lumii ca edificiu, este legată de o proiecție simbolică și analogică dintre planul fizic și cel metafizic, divinul – arhitect al universului, iar omul – arhitect al societății. Ea a fost îndelung exploatată de sistemele religioase[1] și cele oculte (mai ales cele masonice), jucând un rol

[1] Să remarcăm asocierea din discursul evanghelic între trup și construcție (Templu), într-o reprezentare sacră a Omului ca edificiu (creație) a Divinității. De fapt, în schemele conceptuale creștine, metafora trupului și a edificiului se suprapun adesea, trupul fiind considerat casa sufletului. În discursul paulinic, Biserica (comunitatea credincioșilor) este Trupul Domnului (cf. Rigotti 1995: 424-425).

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

important și în imaginarul politic. Potențialul ideologizant al metaforei edificării se leagă de o perspectivă dinamică asupra realității, de un efort concertat de organizare și armonizare a lumii, mai ales în epoca modernă axată pe *homo faber*. Nu este deloc surprinzător să regăsim metafora arhitecturală a statului în discursul parlamentar românesc, câtă vreme ea era prezentă în discursul politic occidental încă din sec. al XVII-lea (cf. Rigotti 1995: 437).

(8) ***M-am dus și am luat pe toți aceia cari la rândul lor fiecare a pus șorțul dinainte luând mistria în mână și au așezat o cărămidă cel puțin la edificiul național, la construirea Statului român, liber și constituțional*** *(*aplauze*), am luat bărbați, cari au îmbătrânit luptând pentru acest regim și când am compus astfel ministerul, îmi imputați că de ce nu am luat neofiți? (...) Și dela 1822 până astăzi, toate generațiunile au muncit cu averea și cu sângele lor pentru* ***a reînălța Coroana României*** *(*aplauze*), încât astăzi să nu ne fie rușine cu dânsa, să n-o disprețuiască nimeni*. (Brătianu, *A. C*., vol. V, p. 49)

Metafora biologică interferează cu cea arhitecturală în discursurile oratorilor, în cadrul unor discuții de fond privind drepturile și obligațiile cetățenești în limitele instituționale ale unui stat modern, demonstrând gradul înalt de convenționalizare a acestora și forța lor argumentativă:

(9) *Și în România,* ***un stat tânăr****, în care disciplina, regula administrativă, raporturile între diferitele ramuri ale vieței publice și sociale* ***nu sunt încă întărite****,* ***care este departe de a fi consolidat, precum este energic consolidat statul prusian****, unde avem chiar și în armată așa idei largi de disciplină încât putem vedea un general activ, care scrie și combate ideile guvernului în foi publice, în foaia autorizată a unui mare partid, a partidului Național-Liberal dacă s-ar întâmpla așa ceva în Prusia,* ***s-ar nărui statul prusian*** *de mirare!* (Maiorescu, vol. IV, p. 407)

Întreaga secvență are o structură comparativă (România-Prusia) în care sunt contrapuse retoric, libertatea *versus* ordinea instituțională, într-un stat „tânăr" *versus* unul cu instituții stabile. Dacă ideea de fragilitate este sugerată prin metafora corporalității, antrenând reprezentarea viață-moarte și caracterul efemer, perisabil, ideea de stabilitate este solidară cu cea de construcție, trimițând la trăinicia, durabilitatea unor structuri sau edificii („nu sunt *întărite*", „nu s-au *consolidat*", „s-ar *nărui* statul prusian").

Alteori, prin asocierea metaforei statului ca organism și a statului ca edificiu, oratorul conotează pozitiv reprezentarea biologică, opunând viziunea reificată, „mecanicistă" celei organice, „însuflețite":

(10) *Cei din vechea generațiune [...] au fost oameni de stat, cari au înțeles perfect numai* ***mecanica materială a unei construcții politice****. A venit generațiunea nouă, formată în alt spirit, și* ***această generațiune nouă a înțeles nevoile adânci, organice ale unui corp național****. Generația trecută jertfea națiunea pentru stat, generația de azi ar jertfi chiar interesele de stat pentru biruința supremelor interese naționale.* (Iorga, p. 321)

Este dificil de identificat un sens istoric și referențial al cuvintelor lui Nicolae Iorga, rostite în prag de război, câtă vreme conceptul de națiune a jucat un rol de prim rang în

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

ideologia unionistă. Cel mai probabil, dihotomia inanimat-animat (personificat) îi servește lui Nicolae Iorga în scopuri de logică discursivă, pur retorice, pentru a fixa o opoziție între o acțiune politică rațională a generației vechi, față de una emoțională, afectivă, a generației noi.

Discuțiile privind statutul țărănimii române antrenează considerații și reprezentări metaforice, cel mai adesea eufemistice; țăranii reprezintă clasa cea mai de jos, „temelia" vor spune politicienii pentru a da un sens pozitiv reprezentării, ca în exemplele (11) și (12).

(11) *Hei bine, domnilor, nu merită această cestiune o mare atenţiune din partea onor. Parlament şi a guvernului? Soarta ţăranului,* ***temelia casei****, nu merită să o avem în vedere mai înainte de toate, chiar decât reforma constituţională, ca să ridicăm odată ţăranul din starea de mizerie în care se află?* (Kogălniceanu, vol. V II, 454)

(12) *Şi care poate să fie cea mai mare* ***temelie*** *a regalităţii decât aceea când noi am ridica* ***ţăranului*** *durerile* [...] ? (Kogălniceanu, vol. V II, p. 211-212)

Reprezentarea metaforică a statului ca edificiu a cărui fundație trebuie să fie solidă înnobilează concepția ierarhică, pe verticală pe care o dezvăluie oratorul, potrivit căreia țărănimea este o clasă inferioară, needucată, a cărei acțiune se exercită strict în domeniul material, fără legătură directă cu deciziile de guvernare. Concepțiile egalitariste sunt privite cu mefiență în epocă, adesea catalogate drept anarhiste, chiar dacă oratorii se declară oameni moderni, adepți ai unui sistem meritocratic. Nu întâmplător, concepțiile socialiste sau comuniste odată puse în practică au încercat în primul rând să răstoarne ierarhia tradițională, proclamând superioritatea clasei muncitoare și a țărănimii, ca producătoare de bunuri materiale, față de clasa educată, a intelectualilor. Această răsturnare de paradigmă reflectă o mutație ideologică mai profundă privind opoziția spiritual-material, care a afectat întreaga lume modernă (vezi mai ales Guénon 1993, cap. VI-VII: 123-160).

Reprezentările statului se vor grupa într-un scenariu imobil al reificării, ca în exemplele anterioare (statul ca edificiu) sau într-un scenariu complex ce asociază scenariul reificării cu cel al călătoriei (statul ca vas ce înfruntă furtunile istoriei), în care în mod simbolic guvernanții sunt piloții, iar țăranii sunt mateloții:

(13) *Nu socotiţi d[umnea]voastră că este adevărat ceea ce v-a zis domnul ministru preşedinte, că* ***vasul ia apă din toate părţile****? Şi, fiind aşa, nu trebuie să saie şi să se adune toţi mateloţii pe lângă piloţi, ca să astupe găurele şi ca să scape* ***vasul statului****? Şi oare ţăranii noştri nu sunt matrozii cei mai numeroşi şi cei mai energici? Trebuie să-i lăsăm deoparte? Credem că numai noi suntem în stare de a înlătura pericolul?* (Kogălniceanu, vol. III, p. 220)

În exemplul următor cele trei axe de definire parlamentară a statului se combină: Take Ionescu, pentru a descrie funcționarea instituțională a statului parlamentar și alternanța rațională a celor două partide la guvernare, antrenează simultan ideea statului-națiune: *viața acelui Stat* / *viața națiunei*, conceptualizări metaforice (statul ca organism și statul ca edificiu) și aluzii mitologice (legenda lui Sisif, legenda mesterului Manole). Mișcarea argumentativă, reunind cele trei dominante majore, capătă forță și plasticitate:

(14) [1] *S-a zis aici: sunt deosebiri între liberali şi conservatori, trebuie să fie o deosebire. Aşa este. Dar mai trebuie ceva. Mai trebuiesc două lucruri, pentru ca vieaţa parlamentară, vieaţa de partide să fie posibilă.*

BDD-V1686 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

Cel dintâiu este ca deosebirea dintre cele două partide să nu fie prea mare. De câte ori între cele două partide se află o cestiune asupra căreia nu se poate transige, ***viața acelui Stat*** *este o viață revoluționară, iar nu o viață parlamentară. Până când cele două partide au astfel de tendințe, încât fatal când vin la guvern sunt silite să desființeze fiecare din ele din ceea ce a făcut partidul advers,* ***viața națiunei****, în loc să fie concursul tutulor fiilor săi,* ***pentru a clădi succesiv edificiul național****, se reduce la o* ***muncă de Sisif****, tot așa de desgustătoare, pe cât de neproducătoare; este risipa forței națiunii, este stagnațiune, este regres. De aceea nu există adevărat guvern constituțional și parlamentar de partide politice, de cât acolo unde deosebirea dintre partide este așa încât unul să poată continua munca celuilalt.*

Așa se petrec lucrurile în țările adevărat parlamentare.

[2] *Un partid politic prinde o idee, luptă mai întâiu ca această idee să devină populară, să fie acceptată și apoi, ajuns la guvern, o aduce la îndeplinire; adversarii săi îi fac o opoziție crâncenă, partidul guvernant face și el oarecare concesiuni, atât cât este nevoe ca ideea să fie acceptată și de adversari, nu în timpul când sunt în opoziție, ci atunci când opoziția va fi la guvern. Opoziția, care a criticat acea reformă, o consideră ca un fapt îndeplinit, și ajunsă la guvern își îndrumează activitatea sa pe un alt teren,* ***ca rând pe rând să se adaoge la ceea ce se zidește pentru binele obștesc****, iar nu să ne distrugem reciproc unii pe alții până la acea lasitudine, la acea oboseală, în care ori ne resemnăm la tiranie, ori lăsăm câmpul liber lepădăturilor politice.*

[3] *Dar mai este un lucru fără de care nu se poate guverna, mai trebuie ca în lupta dintre partide să se pună oarecare moderațiune, și când zic în lupta dintre partide înțeleg și atunci când ești la guvern și mai ales când ești în opoziție.* ***Când ești la guvern, dacă nu vrei să faci, cel puțin să nu desfaci, să nu faci ca la mănastirea Curței-de-Argeș, unde până la zidirea Floricăi, se dărâma noaptea ceea ce se făcea ziua. Este dar evident că la guvern nu vii cu gândul ca să dărâmi, ci ca să clădești, căci nu trebuie să se piardă o muncă utilă țărei.*** (Ionescu, vol. II, p. 107-108)

Argumentarea are trei timpi (marcați de noi prin croșete) și merge de la general la particular: în prima parte este enunțată ideea, cu aluzii mitologice și reprezentarea metaforică a statului ca organism și a statului ca edificiu; în cea de-a doua, este explicată concret acțiunea de construcție politică, modul în care partidele, chiar cu ideologii diferite, trebuie să acționeze complementar și conjugat spre binele țării (*binele obștesc*). Opoziția construcție vs. distrugere, politică rațională vs. politică în folos personal (sugerată și prin utilizarea formulării fruste, brutale: *lăsăm câmpul liber lepădăturilor politice*) este reluată în ultima parte în forță prin reactualizarea temei mitice a zidirii. Legenda meșterului Manole, căreia îi corespunde retoric în secvența inițială legenda lui Sisif, retrânge câmpul reprezentărilor la universul mitologic românesc și aduce în plus ideea de sacralitate și de sacrificiu personal pentru reușita consolidării statului. Secvența finală închide circular argumentarea, care pornește, cum am spus de la o explicare generică (*Așa se petrec lucrurile în țările adevărat parlamentare*), spre circumscrierea și particularizarea spațiului politic românesc, într-un exemplu strălucit de oratorie politică.

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

4. Concluzii

În discursul politic românesc, termenul *stat* este neologic și intră în limbă în secolul al XIX-lea, impregnat de haloul ideologic al romantismului. Există trei axe de definire a statului în discursul parlamentar românesc: *statul-națiune*, reflex al paradigmei ideologice dominante în Europa secolului al XIX-lea, *statul ca instituție modernă* (definit prin forma de guvernare: monarhie constituțională / parlamentară) și *statul definit metaforic*, în scheme conceptuale mai mult sau mai puțin convenționalizate.

Majoritatea acestor definiri sunt livrești, inclusiv cele metaforice (statul ca organism politic sau statul ca edificiu). Reprezentările metaforice indică, mai mult decât definițiile semantice sau ideologice, intersecția a două moduri de gândire, cel tradiționalist analogic și cel modern, promovând idei egalitariste și naționaliste (*liberatate*, *egalitate*, *patria*, *poporul*). Dacă oratorii se declară adepții teoriilor moderne, modul lor de conceptualizare indică puternice cadre de gândire tradiționaliste, bazate pe o viziune socială ierahică și pe asocierea statului cu clasa boierească.[1]

Reprezentarea *statului* în discursul parlamentar nu poate fi separată de istoria europeană a conceptului; ea se grefează totuși pe un imaginar colectiv românesc și capătă foarte curând accente culturale specifice.

SURSE

Brătianu, *A. C.* – Ion C. Brătianu, *Acte și cuvântări* (vol. I-VIII), București, Cartea Românească, 1930-1943.

Brătianu, *D.* – Ion I. C. Brătianu, *Discursurile lui Ion I. C. Brătianu*, publicate de George Fotino, vol. II, București, Editura Cartea Românească, 1933-1939.

Carp – Petre P. Carp, *Discursuri parlamentare*, București, Grai și Suflet. Cultura Națională, 2000.

Ionescu – Take Ionescu, *Discursuri politice*, I-IV, București, Socec, 1897.

Iorga – Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare (1907-1917)*, București, Editura Politică, 1981.

Lahovari – Al. Lahovary, *Discursuri parlamentare (1888-1891*), București, Editura „Școalelor" C. Sfetea, 1915.

Kogălniceanu – Mihail Kogălniceanu, *Opere* III-V, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", București, 2004.

Maiorescu – Titu Maiorescu, *Opere*, III-IV, *Discursuri parlamentare (1866-1899)*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2006.

BIBLIOGRAFIE

Abélès, Marc, 2005, *Anthropologie de l'État*, Paris, Petite Bibliothèque Payot.

Boia, Lucian, 1998, *Pour une histoire de l'imaginaire*, Paris, Les Belles Lettres.

Charteris-Black, Jonathan, 2004, *Corpus approaches to Critical Methaphor Analysis*, Basingstoke / New York, Palgrave MacMillan.

[1] Așa cum notează Vlad Georgescu (1992: 128), „Cărturarii [din secolul al XIX-lea] sunt conștienți de faptul că patria și patriotismul au două coordonate, una verticală, comunitatea și continuitatea istorică, cealaltă orizontală, comunitatea de interese a membrilor unei comunități constituite istoricește. Cele dintâi texte aveau de obicei tendința de a confunda patriotismul cu interesele boierilor și patria cu statul boieresc; după 1800 însă, s-au înmulțit textele care asemenea lui Vladimirescu considerau că „patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor". [...] Îndată după 1821, cărturarii par a fi crezut romantic în posibilitatea stabilirii unei armonii sociale, în egalizarea intereselor, în convertirea tuturor în „patrioți buni".

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)

Colas, Dominique, 1997, *Dictionnaire de la Pensée politique: Auteurs, oeuvres, notions*, Paris, Larousse.
Cornea, Andrei, 1986, „Interpretare *la Republica*", în Platon, *Opere* V. *Republica*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 27-79.
DLR – *Dicționarul limbii române* (*DLR*), 1994, Serie nouă. Tomul X. Partea 5. Litera *S SPONGIAR-SWING*, București, Editura Academiei Române.
Eliade, Mircea, 1980, *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Paris, Gallimard.
Georgescu, Vlad, 1992, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, București, Editura Humanitas.
Guénon, René, 1993, *Criza lumii moderne*, București, Editura Humanitas.
Koselleck, Reinhart, 1996, „A Response to Comments on the *Geschichtliche Grundbegriffe*", în Hartmut Lehmann, Melvin Richter (eds.), *The Meaning of Historical Terms and Concepts. New Studies on griffsgeschichte*, Washington, D. C., German Historical Institute, p. 65-66.
Koselleck, Reinhart, 2009, *Conceptele și istoriile lor. Semantica și pragmatica limbajului social-politic*, București, Editura Art.
Lakoff, George, Mark Johnson, 1985, *Les métaphores dans la vie quotidienne*, traduit de l'americain par Michel Defornel, avec la collaboration de Jean-Jacques Lecercle, Paris, Minuit.
Lakoff, George, 1993, „The Contemporary Theory of Metaphor", în Andrew Ortony (ed.) *Metaphor and Thought* (second edition), Cambridge, Cambridge University Press, p. 202-251.
Leonhard, Jörn, 2006, „Nation-States and War", în Timothy Baycroft, Mark Hewitson (eds.), *What is a Nation ? Europe in 1789-1914*, Oxford, Oxford University Press, cap. 12, p. [231]-254.
Lescuyer, Georges, 2001, *Histoire des idées politiques*, Paris, Éditions Dalloz.
Platon, 1986, *Opere* V. *Republica*, ediție îngrijită de Constantin Noica și Petru Creția, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
Rigotti, Francesca, 1995, „The House as Metaphor", în Zdravko Radman (ed.), *From a Metaphorical Point of View. A Multidisciplinary Approach to the Cognitive Content of Metaphor*, Berlin, New York, De Gruyter, 1995, p. 419-446.
Sălăvăstru, Andrei, 2012, „Disease of the Body, Disease of the State: A Methaphor of Political Discourse in XVIth Century England (Thomas Starkey)", *Argumentum*, 10, 1, p. 18-47.
Schulze, Hagen, 2003, *Stat și națiune în istoria europeană*, traducere de Hans Neumann, București, Editura Polirom.
Spengler, Oswald, 1976, *Le déclin de l'Occident. Esquisse d'une morphologie universelle*. II. *Perspectives de l'histoire universelle*, traduit de l'allemand par M. Tazerout, Paris, Gallimard.
Theillier, Damien, 2012, „Hegel et la divinisation de l'État", *Le Quebecois libre*, 299. URL: http://www.quebecoislibre.org/12/120415-4.html

THE *STATE* IN ROMANIAN PARLIAMENTARY DISCOURSE. METAPHORICAL CONCEPTUALISATIONS

(*Abstract*)

This study intersects two distinct fields of research: on the one hand, Reinhart Koselleck's theory concerning the history of the concepts and their particular meanings acquired in different periods, and, on the other hand, the conceptual / cognitive metaphor theory, initially formulated by George Lakoff and Mark Johnson, according to which the methaphor is primarily an expression of cognitive processes, an ordinary mechanism of thought. We selected and commented on some examples which reveal the metaphorical representation of *State*, taken from debates in the Romanian Parliament, covering the period 1866-1938. The analysis shows the origin of these representations, their ideological reflex and their rhetorical and argumentative functions.

BDD-V1686 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:40 UTC)